

Tadqiqot.uz

ЎЗБЕКИСТОНДА
ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
ТАДҚИҚОТЛАР
МАВЗУСИДАГИ
КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ

2020

- » Ҳуқуқий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидағи изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидағи инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

conferences.uz

No 20
30 сентябрь

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 20-КҮП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ
23-ҚИСМ**

**МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ
20-МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ДИСТАНЦИОННОЙ
ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИИ НА ТЕМУ "НАУЧНО-
ПРАКТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ"
ЧАСТЬ-23**

**MATERIALS OF THE REPUBLICAN
20-MULTIDISCIPLINARY ONLINE DISTANCE
CONFERENCE ON "SCIENTIFIC AND PRACTICAL
RESEARCH IN UZBEKISTAN"
PART-23**

ТОШКЕНТ-2020

УУК 001 (062)
КБК 72я43

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" [Тошкент; 2020]

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" мавзусидаги республика 20-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 30 сентябрь 2020 йил. - Тошкент: Tadqiqot, 2020. - 13 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн конференция 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиши йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга баршиланган.

Ушбу Республика илмий конференцияси таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илфор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, очимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳлил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1.Хуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б.,ю.ф.н. Юсувалиева Раҳима (Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2.Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна(Фарғона давлат университети)

3.Тарих саҳифаларидағи изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4.Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманганд мухандислик-қурилиш институти)

5.Давлат бошқаруви

PhD Шакирова Шоҳида Юсуповна (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги "Оила" илмий-амалий тадқиқот маркази)

6.Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна(Андижон давлат университети)

7.Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш худудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажида Дилдора Раҳматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни

Phd Воҳидова Меҳри Ҳасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидағи инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброҳимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобоҳонов Олтибой Раҳмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чарисев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Мусиқа ва ҳаёт

Доцент Чарисев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқаюм Раҳимбердиевич (Наманган мухандислик-курилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган мухандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.Ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқовиҷ, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлантириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқовиҷ, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлантириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22.Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толивович (Бухоро давлат университети)

23.Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24.Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўқтам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25.География

Йўлдошев Лазиз Толивович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг хаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Сахифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

АГРОПРОЦЕССИНГ РИВОЖЛАНИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ

1. Qosbergenova B.M., Abdigapbarov A.S.	
QARAQALPAQSTAN SHARAYATÍnda ASQABAQ PALÍZ ÓNIMIN JETISTIRIW TEXNOLOGIYASI.....	7
2. Shukrullayeva Munisa Shavkatovna	
O'SIMLIKLARNI ZARARKUNANDA HASHAROTLARGA CHIDAMLILIK IMUNITETINING AHAMIYATI.....	10

АГРОПРОЦЕССИНГ РИВОЖЛАНИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ

QARAQALPAQSTAN SHARAYATÍNDA ASQABAQ PALÍZ ÓNIMIN JETISTIRIW TEXNOLOGIYASÍ

assistant *Qosbergenova B.M.,
Abdigapbarov A.S.*

*Tashkent mámlekетlik Agrar universiteti
Nókis filiali «Miyweshilik, sabzavotshılıq
hám palizshılıq» kafedrası*

Kirisiw. Du`nya ju`zinde tarqalg`an paliz o`simlikleri Cucurbitaceae tuqimlasina kirip olar jer sharinin` ko`pshilik aymaqlarinda tarqalg`an. Bul o`simliklerdin` ko`p jilliq ha`m bir jilliq jabayi formalarin ushiratiwg`a boladi. Sonday-aq bul tuqimlasqa kiretug`in o`simlik tu`rlerinin` kelip shig`iw genetikaliq oraylari u`yrenilgen [1;2;3;4;5;6;7;8]. Tuqimlastin` ko`plegen tu`rleri ma`deniy o`simlikler qatarina kiredi. Olardan Cucumis melo L, Citrullus lanatus (Thunb) ha`m Cucurbita L tuwisinin` tu`rlerin aytiwg`a boladi.

Asqabaqlar. Cucurbita L-asqabaqlar tuwisina tiyisli o`simlik tu`rlerinin` kelip shig`owi boyinsha mag`liwmatlar toplang`an [1;2;3;4;5;6;7;9;11]. Bul tuwistin` ko`plegen tu`rleri ko`p jilliq ha`m bir jilliq bolip olar Amerikanin` aymaqlarinan tarqalg`an.

Bul o`simliklerdin` miywelerinin` bioximiyalıq qurami, onin` quramindag`i qant, belok, may zatlarinin` mug`darina agroekologiyaliq ha`m o`siriw sha`rayatlarinin` ta`siri boyinsha ilimiylereklerde berilgen [2;3;5].

To`mendegi 1-kestede paliz eginlerinin` miywesinin` quramindag`i aziq zatlardin` mug`dari haqqinda toliq mag`liwmatlar berilgen (1-keste).

Paliz osimlikleri miywesinde ko`plegen vitaminler boladi: Askorbin kislotosinin` mug`dari qawinda asqabaqlarda 4-10 mg/% ti quraydi. Sonin` menen birge bul o`simliklerdin` pisken miywelerinden atriy, kaly, kaltsiy, magniy, fosfor, temir usag`an mineral zatlarida ushirasadi.

Meditrina ilimiyl institutlari tarepinen paliz o`nimlerin awqatliqta paydalaniw boyinsha ha`r bir adamg`a tiyisli bolg`an norma islenip shiqqan.

1-keste. Paliz o`simliklerinin` miywesindegi tiykarg`i aziq zatlari (qurg`aq zatta protsent esabinda, %).

Aziqzatlari	Asqabaqlar		
	Iri miyweli asqabaq	Qa`dimgi asqabaq	Muskat asqabag`i
Qurg`aqzat	6,2-26,8	5,6-18,9	7,2-20,0
Uliwma qant	2,4-13,8	2,0-11,4	2,4-9,9
Glyukoza	0,2-3,1	0,1-1,0	0-1,2
Fruktoza	0,8-3,5	0,9-2,1	0,5-4,2
Saxaroza	0,2-9,8	0,5-7,4	1,7-6,8
Kraxmal	0,5-12,4	0,5-13,0	1,0-8,9
Belok	0,8-1,0	0,8-1,0	0,8-1,0

Bunda jil dawaminda ha`r bir adamnin` paliz o`nimlerine bolg`an talabi 98 kg bolg`an, sonnan g`arbiz o`nimleri 36,5kg, qawin o`nimleri 36,5 kg, qawin o`nimleri 54,5 kg ha`m asqabaqlar 7 kg bolatug`inlig`i ko`rsetilgen. Bul o`simliklerdin` paydalaniwg`a bolatug`in bo`legin 100 gr

g`arbizda 38 kkal yamasa 159 kDj, qawin da 39 kkal yamasa 164 kDj, asqabaqtqa 29 kkal yamasa 121 kDj boladi. Bul o`simliklerdin` miywelerin tazalay jep paydalaniladi (qawin, g`arbiz) yamasa olardan tu`rli awqatliq zatlar tayaranadi.

Orayliq Aziya ma`mleketleri aymaqlarinda xaliq meditsinasinda asqabaq o`nimlerin bu`yrek, bawir ha`m basqada keselliklerdi emlewde paydalaniladi.

Paliz o`simliklerinin` stolovoy ha`m ot-jemlik sortlarinin` o`nimleri sharwa mallari ushin qosimsha jug`imli ot-jemlik qa`siyetine iye. Olardin` ot-jemlik sortlari gektarina 500-1200 ts shekem o`nim beredi. Sonday-aq asqabaq tuqimlasi wa`killerinin` (suw qabaq, nas qabaq, shilim qabaq, oyinshiq qabaq) miywelerine turmista paydalanatug`in tu`rli buyimlar (idislar, tabakerki, machalka) tayaranadi.

O`zbekstan respublikasi aymaqlarinda asqabaqlardin` - *Palawka`di mestnaya*, *Palawka`di-268*, *Qashqarskaya 1644*, *Ispanskaya 73*, *Stofuntovaya*, *Nan ka`di*, *Bal ka`di*, *Salla ka`diha`m* basqa`da ko`plegen sortlari ha`m formalarini tarqa`lg`an..

No`kis rayoni sharayatinda bir Qatar asqabaq sortlarinin` bir o`simlikte pisip jetilisken miyweler sani ha`m olardin` zu`ra`a`tligi aniqlandi (2-keste).

2-keste. Asqabaq o`simliginin` zu`ra`a`tligi

O`simlik tu`rleri	Sortlar	Pisip jetilisken miyweler sani, dana	Zu`ra`a`tlilik, t/ga
Cucurbita pepo L-qatti qabiqli asqabaq	Qara-asqabaq	2,0	36,0
Cucurbita maxima Duch-iri miyweli asqabaq	Ispan 73	3	38,0
Cucurbita meschata Duch-muskat asqabaq	Palaw ka`di 268	2	36,1

Bunda pisip jetilisken o`simlikler sani ha`m zu`ra`a`tligi boyinsha Ispanskaya -73 sorti u`yrenilgen basqa` sortlardan ayriqsha boladi. Onin` zu`ra`a`tligi gektarina 38,0 t/ga.

Asqabaqlar sortlarina qaray erte ba`ha`rde ha`m jaz aylarinda egiledi. Erte ba`ha`rdegi egis ushin olardin` erte ha`m orta erte piser sortlari tan`lap alinadi. Al jazg`i egis ushin orta kesh piser ha`m kesh piser sortlari paydalaniladi. Erte egis topiraqtin` 8-10 sm qalin`lig`indag`i issiliqtin` mug` dari 14-16 °S g`a jetkende baslanadi. Ha`r bir egis mu`ddetinde sortlardi egiw waqtin keshiktiriwge bolmaydi.

Asqabaq o`simligi o`siw da`wirinde ku`shli rawajlang`an pa`leklerdi payda etedi. Sonliqtan sortlardin` biologiyaliq o`zgesheligine qarap olardi atizlarg`a jaylastiriw kerek boladi. Ko`pshilik orinlarda asqabaq sortlarini eki qatarli $\frac{350+70}{2} \times 90\text{cm}$ sxemada egilip kelinbekte. M.Yu.

Ibragimovtiň ó`tkerilgen ta`jiriybelerde o`simliklerdi $\frac{280+70}{2} + 100\text{cm}$ (5,7 min` tu`p/ga) ha`m $\frac{350+70}{2} \times 90\text{cm}$ (5,2 min` tu`p/ga) sxemada jaylastirilg`anda en` joqari zu`ra`a`t toplanatug`inlig`i

aniqlandi (M.Yu. Ibragimov, 1994 j). Tuqimlar arnawli paliz eginlerin egetug`in SBU-2-4A ha`m STX-4A markali shigit egetug`in seyalkalar ja`rdeminde egiledi. Tuqimlardi topiraq qatlamina sayiz yamasa teren` egiwge bolmaydi. Olardi topiraqtin` 4-6 sm qatlamina jaylastiriw usiniladi. Ha`r bir gektar maydang`a ortasha 3-5 kg tuqim sariplanadi.

O`simlikler jer betine ko`gerip shiqqannan son`, olarda 1-3 haqiyqiy japiroq payda bolg`anda, da`slepki siyrekletiw jumislari alip bariladi, za`ru`r bolg`an jag`dayda o`simliklerdin` qalin`lig`ina qaray ekinshi ma`rtebe de siyrekletiw jumisi ju`rgiziledi. O`simliktin` o`siw da`wirinde qatar aralar ha`m qariqortasi 2-3 ma`rtebe kultivatsiyalanadi. Qatar aralarin mexanizmler menen islew jumislari o`simliklerdin` pa`lek jayiw da`wirine shekem alip bariladi. Aymaqlarda asqabaq eginlerin suwgariw normasi belgilengen.

Topiraqtin` tu`rlerine qaray gektarina ortasha 600-800 m³ normada 6-9 ma`rtebege shekem suwg`ariw kerek boladi (3-keste).

3-keste: Asqabaqlardı suwǵarıw norması (N.R.Raxmatullaxwdjaev)

Zonalar	Suwǵarıw sani	Suwǵarıw aralığı, kún	Suwǵarıw norması, ga/m ³	Ulıwma suwǵarıw norması, ga/m ³
Túslik	8-9	10-12	700-800	4500-6400
Oraylıq	7-8	11-13	650-700	3850-6000
Arqa	6-7	12-14	600-650	3300-4200

Xulasa qılıp aytqanda, Qaraqalpaqstan Respublikasının` iqlimi keskin kontinental ha`m ha`d-den tisqari qurg`aqshılıg`ı menen xarakterlenedi. Aymaqtin` issiliq xori (3839°C-4396°C) o`simliklerdin` o`sip rawajlaniwi ushin jetkilikli. Jilliq shawin-shashinlardın` mug`dari ortasha 80-110mm. Suwg`arip egiletug`in jerleri tiykarinan otlaqli, otlaqli-taqır, otlaqli-sho`l, otlaqli-aluvial topiraq tiplerinen turadi. Aymaqta ku`shli unamsız ekologiyalıq jag`day payda bolg`an.

Paliz eginleri miyweleri aziq-awqat, sharwa malları ushin ot-jem ha`m meditsinada emlik ushin paydalanyladi. Asqabaq miywesinde 5,6-26,8% qurg`aq zat, 2,4-13,8% qant, 0,5-13,0% kraxmal ha`m 0,8-1,0% belok boladi. Sonday-aq, olardin` miywesinde adam organizmi ushin kerekli bolg`an tu`rli mineral duzlar ha`m vitaminler (S, V₁, V₂, V₆, RR ha`m basqada) boladi.

Erte egis topiraqtin` 8-10 sm qalin`lig`indag`i issiliqtin` mug`dari 14-16 °S g`a jetkende egilip baslanadi.

Paydalanylǵan ádebiyatlar

- Buriev X.Ch. Baxchevodstvo Tashkent. Izd-vo «Uzbekiston milliy enciklopidiyasi» Davlat ilmiy nashriyati. 2002. 3- 312s
- Balashev N.N «Baxchevodstvo» -Toshkent: 1975. 147s.
- Asherov I. M Tıkvı Uzbekistana. –Tashkent: FAN, 1979. -62s.
- Ibragimov M.Yu. «Paliz eginleri» N5kis «Bilim» 2012. -103s.
- Ibragimov M.Yu. Sort, ovoshi, baxchevie. –Nukus: Karakalpakstan, 1987 -114s.
- Ibragimov M.Yu. Tikvennie kul'turi nizov`yax r. Amudar`i (sortovoe raznoobrazie, morfobiologiya, texnologiya virashivaniya). Avtoref. diss. nasoisk. uchen. step. dokt. s/xnauk –Tashkent. 1994, -36s.
- IbragimovM.Yu. Virashivanie tikvi v usloviyax Karakalpakiy (rekomenedaciya k proizvodstvu) // Nauchno-texnicheskaya informaciya Karakalpakskogo NII zemledeliya. -1986. №40., 4s
- Ibragimov M.Yu. Atamuratova S.B «Izuchenie polovix tipov i v virajennosti pola u tikvennih rasteniy». 2012-j.
- Ibragimov M.Yu. Atamuratova S.B «Qaraqalpaqtannıń iqlim hám topiraq shárayatında palız ósimlikleriniń biologiyalıq ózgeshelikleri». 2013-j.

O'SIMLIKLARNI ZARARKUNANDA HASHAROTLARGA CHIDAMLILIK IMUNITETINING AHAMIYATI.

*Shukrullayeva Munisa Shavkatovna
Toshkent Davlat Agrar Universitetining
4- bosqich talabasi*

Anatotatsiya: O'simliklarni chidamlilik imunitet hususiyati bu –asosan o'simliklarni zararlaydigan kemiruvchi suruvchi zararkunandalarga qarshi ustun turib mo'l- ko'l hosil berish hususiyati tushuniladi. Chidamlilik imunetiti asosan zararlanish imkoniyati kamaytiradigan hususiyati hisoblanadi.

Maqolada poliz ekinlari mevali daraxtlar zararkunanda hasharotlarning chidamsiz navlarga zarari va chidamli navlarning ahamiyati haqida yoritib beriladi.

Kalit so'zlar: O'simlar imunniteti, zararkunanda, hasharot , nav, Chidamlilik imuniteti.mevali daraxtlar ,eksport, qishloq xo'jaligi.

Summry: Heart resistance immun property it is unter stood that it is mainly the property of forming a moll which is supreior to rodent reptile pestets that cause heat damage. Durability imunetitis is basically a feature that reduces the possibility of damage

Key words plants, emunitet, pest, insecta, sort hardly.emunitet, fructes tree eksport, agruculteri.

Qishloq xo'jaligida bozor talablarga javob beradigan aholining ehtiyojini qondiradigan sifatli oziq ovqat mahsulotlarni tannarxi yuqori bo'lman narxlarda aholiga yetkazib berish hamda bozor eqtisodiyotida eksport salohiyatini oshirish qishloq xo'jaligining assosiy vazifalaridan biri hisoblanadi.

Shu boisdan ham qishloq xo'jaligida ko'p o'simliklar mevali daraxtlar har xil zararkunanda hasharotlar bilan uzoq yillardan buyon ularning zarari tufayli usha paytlardan biri zararkunanda hasharotlarga qarshi har xil kurash choralarini yani:quyidagilar qullanilib kelinmiqdida.

Agrotexnik

- Mehanik
- Biologik
- Kimyoviy
- Fizik

Biz bunday kurashlar qatoriga seliksiya yo'li bilan yoki genetik enjineriya yo'li bilan yaratiladigan zararkunanda hasharotlarga chidamlilik imunitetiga ega bo'lgan navlarni ham zararkunanda hasharotlarga qarshi kurashning bitr turi sifatida qo'llasak bo'ladi.

Chidamlilik imunitetiga ega bo'lgan navlar quyida keltiraliadigan zararkunanda hasharotlar uchun zararlanish hususiyatlari kam yoki umuman zararlanmaydigan chidamllik imuniteti hosil qilinishi lozim bo'lgan sabzavot va mevali daraxtlar zararkunandalri.

Zararkunanda hasharotlarning o'simliklarning chidamsiz navlariga kuchli zarar yetkazadigan. hasharotlarning turlari:

Kartoshkaga kalarado qo'ng'izi (Leptinotarsci desimilineate Say) turi

Olma mevasiga olma mevaxo'ri (Laspeyres pomonilla L)turi Olma qurti (Carpocapsa pomonilla) turi.

Olchaga olcha shilimshiq arrakashi (Caliroa limasina Rats) turi.

Anorga va boshqa mevali daraxtlarga o'simlik shiralari.

Yuqorida keltirib o'tilgan turlar hozirgi kunda aholi qarshi kurashib kelinayotgan zararkunanda hasharotlar hisoblanadi .

Yuqorida keltirib o'tilgan zararkunandalarning zarari va oqibatlari:

— Kalarado qo'ng'izi. (Leptinotarsci desimilineate say) bu tur asosan kartoshkaning erta pishar naviga zarar kuchli zarar yetkazadi. Asosan bu zararkunandaning lichinkasi barglarni kemirib o'simlik poyasini qoldiradi. Natijada o'simlikda fotosentiz jarayoni buzilib hosil miqdori va sifati yomonlashadi.

Har tup o'simlikda 20-40 dona lichinka qo'ng'iz aniplansa kartoshka o'simligi barglari 50-70% gacha zararlanishi mumkun Natijada hosil 2-3 baravaridan 10 baravarigacha kamayishi mumkun.

— Olma mevaxo'ri (laspeyres pomonilla L) bu tur asosan olmani ertangi va qishki navlarini zararlaydi Olma mevaxo'ri asosan olma daraxtining mevasini zararlaydi yani etli qismiga

zarar yetkazadi, Olma mevasining bu zararkunanda bilan zararlanishi natijasida hosil kamayib olamaning sifat ko'rasatkichkari pasayadi.

Turli yerlarda iqlim sharoiti tabiiy kushandalarning ahamiyatiga qarab bu hasharotga qarshi kurashilmasa , u urug'li daraxtlarning xosildorligini 30% dan 70% gacha kamaytirib yuborishi mumkin.

— Olma qurti. (Carpocapsa pominilla) .O'rta Osiyo meva qurti mevali daraxtlardan olmaning nok va qisman behining ham asosiy zarar keltiradigan hasharot turi hisoblanadi.Olma qurti ta'siridan olma va nokning tahminan 50% qismiga zarar keltiradi.

Xar yili uning zararlanishidan mevalarning tugunchasi g'o'r qismi to'kilib ketadi. Olma. Qurti tushgan mevalr kupchiligi erib ketadi. Va bunday mevlarni saqlab bo'lmaydi. Olma qurti asosan mevalarning urug'i va eti bilan oziqlanib zarar keltiradi.

Olma qurti olmaning ertapiahar navlarini 30-40% ni, örtangi va kuzgi navlarning 40- 50 % ni, eng qimmatbaho kechpishar navlarni 80-90% qismni zararlaydi. Natijada hosildorlik keskin kamayib ketadi.

— Olcha shilimshiq arrakashi (Calrioa limosina Rats) bu tur asosan danakli mevalrdan olchaning asosiy zararkunandalaridan biri hisoblanadi. Asosan olcha darxtiga uning lechinkasi barglarni kemirib faqat tomirini qoldirishi tufayli zararlaydi. Natijada zararlangan olcha darxti barglarida fotosentiz buzilib kerakli ozuqa moddalarni daraxtga yetkazib bera olmaganligi sababli hosil miqdori va sifati keskin kamayib ketadi .

— Anor va mevali daraxtlarga turli hil o'simlik shiralari zarar yetkazadi. Shiralar asosan o'simliklarni bargidagi shiralarni so'radi. Buning oqibatida o'simlik tarkibidagi zaxira uglevodlar keskin kamayib ketadi. Anor daraxti yog'ingarchilik kup bo'lgan paytlarda shiralar bilan kuchli zararlanadi yani gullash paytida bunday zararlarni ortganligini kurishimiz mumkun. Qattiq zararlangan o'simlik barglari buraki qoladi, natijada o'simlik o'sishdan orqada qoladi. Zararlangan o'simlikda hosil 15-20% gacha kamayishi mumkun.

Zararkunanda hasharotlarga chidamlilik imunitetining quyidagi hususiyatlari:

- O'simlik zararkunada hasharot bilan kam zararlanadigan
- O'simlik zararkunanda hasharot bilan zararlanmaydigan

Xususiyatiga ega bo'lgan navlarni ko'proq yaratib ,mevali daraxtlar poliz sabzavot ekinlarini keraklicha har xil qishloq xo'jaligi ekin va bog' zararkunandalaridan himoya qilsa bo'ladi.

Sabzavot ekinlari hamda mevali daraxtlarni bunday zararkunanda hasharotlar. bilan zararlanish darajasi kam bo'lgan yoki umuman zararlanmaydigan hasharotlarga chidamlilik imunitetiga ega bo'lgan navlarni ko'proq qishloq xo'jaligida yetishtirsak quyidagi natijalarga erishar edik.

- 1 Sifatli xosil yetishtirish.
- 2 Sifatli xosilni eksport qilish.
- 3 Sifatli xosillarni omborxonalarga g'amlab quyish.
- 4 Bozor talablariga javob berish.
- 5 Dehqonlar, bog'bonlar uchun kerakli bo'lgan eqtisodiy qoniqish.
- 6 Ekologik sof tozza xosillarni yetishtirish.

Agar o'simliklarni zararkunanda hasharorlarga chidamlilik imunitetiga ega bo'lgan quyidaginavlarini ya'ni:

O'simlik zararkunanda hasharot bilan kam zararlanadigan navlarni O'simlik zararkunanda hasharot bilan kam zararlanadigan navlarni

Qishloq xo'jaligida bunday hususiyatga ega bo'lgan navlarni yetishtirib , mo'l- ko'l hosil olish imkoniyatini yaratib beradi.

Sabzavot ekinlaridan kartoshkaning kalarado qo'ngizi kam zaryaydigan chidamlilik imunitetiga ega bo'lgan navini qishloq xo'jaligida hattoki mahallarda kechik kechik tomorqalarda ekib yetishtirsak oddiy aholi ham zararlanmagan sifatli mahsulotni qishga g'amlap yoki ortiqchasini bozorga olib borib tadbirkorlik bilan shug'ullanishiga ilk qadamlarni yartishga turki bular edik.

Olma mevasi esa hamma davlatlarda sevib istimol qilinadigan mevalardan biri hisoblanadi. Uning tabbiy holatdagisi ha qayta ishlangan holatdagisi ham darmondorilarga juda boy hisoblandi.

Olmani zararkunanda hasharotlarga chidamli bo'lgan ya' ni urug'ini kam zararlaydigan ,meva etini kam zararlaydigan ,yoki urug'ni umuman zararlamaydigan, meva etini ham umuman zararlamaydigan, navlarni oddiy qishloqlarda ekip parvariahlab yetishtirsak oddiy aholiga eqtisodiy tomonidan ,har qanday zararkunan hasharotlarga qarshi kimyoviy periparatlarga sarfini kamaytirib eqtisodiy jihatda kurash choralariga sarf qilinadigan mablag'lar tejab qolinar edi.

Olcha shilimshiq qurti bilan kam zararlanadigan chidamli navlarni ekib sifatli hosil olish mumkun natijada olchadan tayyorlandigan mmahsulotlarni sifatini yaxshilab olchani kerakli miqdorda yetkazib berish mumkun

Anor mevasi juda ham mazali bulib uni hamam sevib istimol qiladi. Anorni shiralarga chidamli imunitetga ega bo‘lgan navini qishloq xo‘jaligida katta katta bog‘larda ekib uni parvariahlasak sifatli mahsulotni olish va chet mamlakatlarga eksport qilish ham mumkun.

Bizning mamlakatimizda biz bilamizki qoshloq xo‘jaligida yetishtiriladigan mevayu savzavotlari juda ham shirin va mazzali bo‘ladi Shu boisdan ham ularni zararkunanda hasharotlardan himoya qilib sifat kursatkichlari yuqori mahsulotlarni olish qishloq xo‘jaligi oldida turgan maqsadlardan biri hisoblanadi

O‘simgiliklarda zararkunanda hasharotlarga qarashi chidamlilik emunetitiga ega bo‘lgan navlarni keljakda erishish mumkun bo‘lgan natijalari

- Chidamlilik hususiyatiga ega bo‘lgan navni eksport qilish ya’ ni ko‘chat , urug‘ holatida
- Tadbirkorlikni revojlantirish

Qishloq xo‘jaligida o‘simgilikni har qanday zararkunandalardan himoya qilishning asosiy kursatkichlaridan hisoblanadi.

Foydalilaniladigan adabiyotlar.:

1. A.Sh.Sheraliyev. Qishloq xo‘jaligi ekinlari hasharotlari va kasalliklariga imuniteti fanidan, ma’ruza matnlari Toshkent– 1999.

2. I.K. Ergashev,B.E. Murodov, O.A.Sulaymonov, B.A.Sulaymonov, B.S. Sulaymonov, B.S.Boltayev, A.R.Anarboyev. O‘simgiliklar klinikasida bog‘ ,tokzor,va dala ekinlarining zararkunanda , kasalliklarni aniqlash xamda ularga qarshi kurashish usullari.Toshkent –2018 «Navro‘z» nashriyoti.

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 20-КҮП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

(23-қисм)

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусаҳҳиҳ: Файзиев Фарруҳ Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 30.09.2020

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000